

JORNADES FEMINISMES EN REVOLTA:
1976-2026. 12, 13 I 14 JUNY, RECINTE
FABRA I COATS

CINQUANTA ANYS
DESPRÉS:
ESCRITORES SEMPRE

ESCRITORES EN REVOLTA

13 DE JUNY DE 17.30 H A 20.20H

POESIA

Homenatge a Clementina Arderiu (Barcelona, 1899-1976)

Tria i lectura de Caterina Riba

Clementina Arderiu és una poeta capdavantera, contemporània del Noucentisme, que combina rigor formal amb profunditat emocional. La seva obra explora temes com l'amor, la maternitat i la fe. Destaca per la musicalitat i la capacitat de convertir experiències quotidianes en material poètic.

Cançó de la bella confiança

A l'amant he donades
totes les claus;
jo tinc totes les seves
i fem les paus.

Però resta una cambra
al fons del fons
on entrar no podríem
ni breus segons.

Tantes forces ocultes,
tants pensaments
allà dins són escàpols
a tots moments!

Bé seria debades
sotjar-hi un poc:
l'aldarull colpiria
més que no un roc.

Contentem-nos d'una ombra
o d'un ressò.
Que ell es dugui els seus comptes
com me'ls duc jo.

Cançó del risc

Si visc no visc.
L'amor del risc,
com m'abellia!
No l'he cercat;
me l'han donat
quan no el volia.
Si visc no visc,
que temo el risc
i sa mentida.
El cel és d'or
i, ardent, el cor
no vol cap brida.
Però hi ha el risc:
si visc no visc.
Per una treva,
per un oblit,
dono el neguit
amb clau i lleba.
No fos el risc...
Si visc no visc.
Vés onsevulla,
passa la mar
-per quin atzar?-
la mar que rulla
paranys i risc.

Si visc no visc.
Ni mar ni treva
ni l'or del cel.
La meva arrel
si es torç, no es lleva.
Perquè, en el risc,
si visc, no visc.
Donaré ombra,
donaré flors,
fora del clos.
Feina sens nombre
dirà que visc.
Quan el gran risc
vindrà a topar-me,
amb cor segur,
sense ningú,
sabré lliurar-me
al risc, al risc!

Homenatge a Maria-Mercè Marçal (Ivars d'Urgell, 1952-Barcelona, 1998)

Tria i lectura de Caterina Riba

Maria-Mercè Marçal és una de les veus més importants de la poesia catalana contemporània. La seva poesia destaca per la força simbòlica, la riquesa lingüística i la fusió entre l'experiència personal i el compromís social. Entre altres qüestions, elabora poèticament la maternitat, l'amor entre dones i el càncer de pit.

X

Mentre el vent, cec, esqueixava un
tabal
que amb veu de nit feia néixer la lluna,
he begut el teu filtre a plena duna.
La mar ha pres un tint de carnaval.

Com una ballarina amb cor boscà
m'he allunyat de puntetes del paratge.
I si he deixat trena i estel, per gatge,
m'he endut senyals d'esglai a cada mà.

Però el beuratge amara la madeixa
dels meus neguits. I, feta sargantana,
per les graus del desig sense barana
torno, ben d'amagat de mi mateixa.

I t'abraço amb l'angoixa vegetal
d'un bosc d'amor ofert a la destrat.

Res no et serà pres
vindrà tan sols
l'instant d'obrir
dòcilment la mà
i alliberar
la memòria de l'aigua
perquè es retrobi aigua
d'alta mar.

Raó del cos, Edicions 62-
Empúries, 2000

Llengua abolida (1973-1988), Poesia
3i4, 2000

Homenatge a Zoraida Burgos (Tortosa, 1933-2026)

Tria i lectura de Caterina Riba

Zoraida Burgos és una destacada poeta de les Terres de l'Ebre, amb una obra marcada per la introspecció i el vincle amb la natura i el paisatge. Utilitza un llenguatge depurat, suggeridor i ric en imatges simbòliques. La seva poètica es caracteritza per un to contemplatiu i meditatiu.

Convivència d'aigües, el meu paisatge.

El vol de les gavines confon les superfícies, espills
de rogenques nuvolades ponents, riu amunt.

Davallen els camins vers la planícia reverberant del sol.

La lluna s'emmiralla, basses de nits salobres.

El teu alè m'apropa la fragància dels grèvols odorants,
aspre vent de dalt tallant entre el rocam esquerp.

Els voltors vinclen el vol en mòbils espirals.

Al fons el barranc, lluent silenci, els còdols.

De les últimes cendres, foc vespral, un poema
arrapa àvidament les més lleus engrunes de càlids epitelis.

Metafòric redós, alquímia, l'escriptura. Humides cavitats,
esclat, a l'alba, d'irreals colors i llavis líquids,
demoren la immediata urgència d'atresorar imatges.

Volíem vora el foc, encendre
els pensaments amb una brasa
entre els dits. El vent bufava, fora,
sota el cel estelat.

Intàctils, vam restar a la riba
dels déus, del perfet instant.

Convivència d'aigües, Labreu, 2017

Homenatge a Josefa Contijoch (Manlleu, 1940)

Tria i lectura de Lluïsa Julià

Feminista, novel·lista i poeta, el reconeixement general li va arribar el 2012 amb *Sense al·lè*, una obra a mig camí entre la memòria personal i col·lectiva de la seva generació. I sobre la soledat i la mort. La seva poesia es caracteritza també pel to punyent, mordaç que conté una profunda anàlisi d'allò que mou l'acció humana. I un cert desencant vital. Aspectes que també recullen els poemes triats.

I aleshores nosaltres

I aleshores nosaltres
pobres cadells esporuguits
que estimàvem l'estiu
que creixíem al pati de la nit
i nedàvem en l'abundància del no-res
vam descobrir
que ens havíem fet grans
que aquell era un espai ja destruït
i no gosàvem dir: em moro de tristor
o tinc set
enduts pel vent
vam descobrir
que ja podíem viure sols
vam descobrir l'antiga por de la foscor
arribats en terra de ningú
nosaltres
que estimàvem l'estiu.

A partir d'un cert moment

A partir d'un cert moment
Els records colgats sota terra
Formen un riu entrebancat
Pels arbres que arrossega
Quins són els de veritat i quins els altres?
Coses que no han passat són evocades
I d'altres que foren capitals s'han esvanit senceres
Tirant avall allò latent
Que encara espera.

Homenatge a Nora Albert (Lleida, 1948-Eivissa, 2023)

Tria i lectura de Lluïsa Julià

Nora Albert és el nom de ploma d'Helena Alvarado amb el qual fa referència a Caterina Albert i Paradís, una autora que li va servir de far de com es volia situar en el món i sobre qui va escriure la primera aproximació ginocrítica en la col·lecció *Clàssiques Catalanes* de l'editorial LaSal. Encara que nascuda terra endins, a Lleida, la seva veu té els ressos mediterranis d'Eivissa, on es va instal·lar a viure des de principis d'aquest segle. Escriptora i activista, va tenir una relació estreta amb la literatura italiana. Entre d'altres poetes, va introduir la figura d'Alda Merini a la literatura catalana.

EL SOTSOBRE DELS SENTITS

A miracle has happened! The light of understanding has shone
upon my little pupil's mind, and behold, all things are changed!

Anne Sullivan

In the wonderful realm of mind, I am free everyone else.

Helen Keller

Amor cec

Silenci i foscor, els regnes del meu imperi,
Les regnes de la meva existència.
La llum un enigma, el dolor d'un laberint
Insaciable sense albes, sense solsticis.
La mirada sense mirall,
Sense records, sense oblit.
La veu, engrillonada, presonera,
Un clam transeünt de l'espera.

Amb tu, la tremolor de l'aire i l'astorament.
Un oreig interior de brasa que tremola.
Amb els teus llavis i el teu rostre
La foscor té aleteig de claroscurs,
La sordesa somoguda, sons.,
En l'exili i la sotsobra de la nit, tu,

Deessa de la meva llum.

Nosaltres, terra de naufragis

La veritable mort és desertar.

Miquel Martí i Pol

Nosaltres, terra de naufragis,
No hem d'aprendre a convertir
La fugida en horitzó?
Bots, zodíacs, pasteres,
Marroc, Mali, Guinea, Índia, Ghana.
Més enllà de xifres i països,
Paisatges tatuats
Entre la necessitat i el desig.
Barques de capvespre
Espès silenci, llum d'acer.

I més trist encara
El forçat oblit dels engolits.
Ancorat el dolor al cor,
Els supervivents avancen.
El farcell, un inventari d'absències.

Cal acaronar la mort per sentir-se
Viu?

Fràgils naufragis, Viena, 2015. Premi de Poesia "25 d'abril" Vila de Benissa 2014. Pròleg de Jaume Pérez Montaner. Epíleg d'Alessandra Loreggia

Homenatge a Ester Xargay (Sant Feliu de Guíxols, 1960-Palamós, 2024)

Tria i lectura de Lluïsa Julià

Ester Xargay va obrir camins en la poesia experimental. «És en el vessant més experimental de la literatura que trobo la llavor que em motiva a escriure» va dir. Poeta, videoartista i agitadora cultural, va col·laborar amb artistes i músics en concerts i exposicions. La seva obra interdisciplinària reuneix la investigació poètica amb l'acció artística i el happening. Organitzadora i animadora de molts festivals, va codirigir Barcelona Poesia, amb David Castillo (2005-2010). També ha traduït Todorov o Queneau.

Acció   texto   lògica

El cos   poema   positiva   de

Blanc les parts   mutant s   del dir

Geni al verbal   i   or al.

Final antimasclista

Una continuació possible de *La tardor barcelonina* de Francesc Pujols

Parlen les dones
MONTSERRAT ABELLÓ

Vaig tancar el meu llibre de notes i em vaig abandonar dolçament a mans de la mort, que m'acariciava amb una delectació inclassificable —ara la meva ànima es caragolava pel quadre sinòptic que ja no recordava ben bé com anava— bo i xuclant-me, com un escamarlà sucós, l'alè de vida que m'il·luminava feblement la pensa. I em sentia vinya al sol en la bonança de la primavera de l'hivern que em recorria per dins i fresc per fora, talment un cadàver exquisit essent llegit amb els peus de qui esclafa el fruit que engendrarà passions. Ebri d'eternitat, sense poder pensar a escriure, ni escriure el que em pensava que ja no llegiríeu. Si és que hi havia algú?

Jo, ja no soc al dir, ni a l'escriure, ni al riure, ni al poder descriure mitges rialles, ni plenes, simplement, com la que em fa la mort! Ella va perllongant el meu llibre de notes. Primer m'enamora, sense carícies de cap mena, i tot just em provoca, atiant el meu desig egodramàtic, de perpetuar el desassossec de l'ànima, i vaig caure al seu parany pensant poder pensar i escriure eternament.

Desintegrar-se (2019). Premi Cadaqués a Rosa Leveroni 2018. Epíleg, "Sosptar que tot és llavor", de Margalida Pons

Maria Isern (Vic, 1994)

Tria i lectura a càrrec de l'autora

A les donzelles de l'any dos mil (Maria Antònia Salvà)

Oh, vosaltres, presentides flors d'amor i gentilesa
Que viureu quan mon passatge s'haurà fet esborradis
Jo us endreç, per aleshores, amical, una escomesa
Que s'allunya de mos versos dins l'esbart voleiadís

A les donzelles del tres mil

No us deixeu explicar mai amb cap epígraf
Estibeu cada braç de la vostra àvia que és un helicoide

No us deixeu passar mai gana

I doneu-nos algun dia la bestial fonètica de la plenitud

El pam tomàquet
No us deixeu passar mai gana
No us anomeneu: xiscleu
No us anomeneu: xiscleu...

No us deixeu explicar mai amb cap epígraf

Estibeu del braç de la vostra àvia
I el dia que vinguin a preguntar-vos què és ser dona

Deixeu, de fons, que viatgi algun poema
Que sigui un poema com una nena
dient a una altra:
M'agrada tant mirar-te el cull!
Com una nena que es treu la mà de la bata
amb la boca plena de carmels, i no sap dir:
-Tè, gira-sols, o qualsevol paraula

Un poema com dues nenes brutes i tot el pati en flames
El dia que vinguin a preguntar-vos què és ser dona
Que us paguin per col·locar l'epígraf dona
Al cargolí de les vostres preguntes
Sapigueu no anomenar-vos
I que el poema vagi fent

Deixeu que la nena arrenqui les tecles
I escupi a la cara al professor

Que enfonsi els dits dins les còrnies del nen puntual

Que li digui:

-Tens un cos preciós per dins!

Marxeu xisclant

Piqueu-vos el pit, és un timbal

No us anomeneu: xiscleu

[No us anomeneu: xiscleu ...]

El dia que us paguin per una resposta amb epígraf

Literatura de dona

Poesia de dona

[mirades de dona veus de dona pintura de dona novel·la de dona]

Oh, poeta, què és ser dona?

Aneu fins al fons vostre, allà on dues nenes us van incendiar la digestió

Mulleu-vos la llengua i amb els ulls ben drets

Escopiu-los a tots:

-Té, uns gira-sols, unes paraules, un pati, i tres segles en flames

Aneu fins al fons vostre, Trobeu-nos a nosaltres i amb els ulls ben drets

Escopiu-los a tots

... i moltes altres coses

Mari Chordà (desembre, 75, Barcelona)

I així, quasi sense por,
arribaríem a no tenir mesura;
com aquell gran munt de xatarra
meitat tren-meitat humana
en què anem avançant.
Ja corrent,
fundaríem una ciutat
amb llebres indulgents
per la seva nit,
inundant-ho tot.
Si podíem parar-nos,
engendrariem un àngel
(petit cos larvat)
per rosegar, sense pressa,
la llengua de l'antiga poesia
eternament.

... i moltes altres coses

Mari Chordà (gener, 76, barcelona)

[No canviarem agulla i fills
per eines agressives.]
No volem igualtat.
Doneu-nos, sense escàndol,
ocasió d'obrir els ulls,
les portes i finestres.
Després, les nostres mans,
agafaran allò que
més els hi convingui
per anar fent, naturalment,
el miracle.

Poema inèdit de Maria Isern (en diàleg amb Maria Antònia Salvà i Mari Chordà)

Montserrat Rodés
(Barcelona, 1951)

Tria i lectura a càrrec de l'autora

NO PODIA DISCERNIR

el perquè d'haver predit

totes les esperes. Era

com si tot es dispersés.

No sé qui aboleix l'impuls ardent de vida. De cop, s'apagava el meu nom. Hauria

explorat aquell esquinçament. D'un error

no qüestionat. I sentir-me clavada en el tumult

d'un demà inexplicable.

No sé què ens separava.

Rere el meu pas fluctuant,

no sabràs mai que m'has vist.

HAVIA TRAVESSAT L'ANGOIXA i l'espera. Res no sabia d'aquella plenitud perduda. Als

marges, un llunyà no-res que retruny cap a l'ulterior paisatge. I m'agitava

un no sé què. D'alguna cosa no viscuda. Que s'esvaneix i torna, compassadament.

I sentia com, cap enfora, m'empenyia el deixant d'un últim esclat. Per fugir, sense destí,

assenyalant-me.

INTUÏA ON S'ACABA

el coneixement dels límits. Insensible, esquivava

la visió del sofriment.

De l'abisme originari,

que es perllonga en un sempre inacabat. No voldria

seguir esperant l'autèntic fulgor, que prové del més ocult. Ni intentar augurar

el que pot esdevenir-se'n.

LA TENSIO EM GUIA CAP

al buit. Hauria de notar

la vehemència de la llum.

S'ha acomplert aquell instant secret que no ens deixa existir. Vaig més enllà del

pensament. Espera'm. Un neguit intens

em sacseja. Puc entreveure'm

en el descampat que em voreja. Sola. Ardents, els nervis trèmuls.

UNA OMBRA LLEU ES DESPLEGA fora de mi. Soc en aquell

camí antic. Els anys em sotgen. Espero l'hora que em transporta als desencontres. Una

calma irrespirable ja m'inunda

la ment. I em perdo. El cos

se m'aferra a d'altres cossos perduts. No hi haurà cap proclama.

EL MIRALL RECLOU UNA ESTRANYA memòria. Sé, però, que no hauria de furgar dins el perill. No

vull indagar l'origen de les formes reflectides. Que no són d'enlloc. Potser em caldria esperar fins

al final, per si res inesperat

em donés resposta a un misteri

que no ho és. I capturés el fervor

d'un remoreig pregon. De veus càlides.

M'ARROSSEGA UNA BELLESA FOSCA

cap a un silenci indefinible.

Les mans em miren. Toco un difícil futur. Per no recordar. Entro al nucli. D'uns instants compactes.

Indivisibles. Que han buidat el passat. Si no en trobo vestigis, saps que no em quedaran proves per

sostenir que t'he esperat.

NO DISTINGEIXO RASTRES QUE M'INDIQUIN per on haig de continuar. M'avanço, veloç, a una percepció sobtada.

Sha alenit tant la densa consciència

que res ja no em podrà ser propici. Potser hauria d'escampar l'angúnia, impregnada al viure inclement, fora de la vaguetat de les coses.

I negar-me, per sempre, a esperar

la tensa veritat. Veig com les ratxes de l'oblit ja em contradiuen les passes.

PROP DE LA NIT TANCADA, prendria forma el gest absent. Cap nou pronòstic no em serà indulgent.

Ho auguraven veus primeres. D'un antic present. Ja clarejava.

I m'envoltaven llargues esperes, com si encara

no nasqués la frisança

de ser. Tot era etern. Cansada. No et sabia

dir l'altre temps que ens diu.

Aturar-te a Dalt, Llibres del Segle, 2024.

Tònia Passola (Barcelona, 1952)

Tria i lectura a càrrec de l'autora.

Poeta i activista cultural, Tònia Passola és autora d'una obra extensa que es defineix com un dietari íntim d'observació del món i de les diferents cultures amb què ha estat en contacte. Entre els seus llibres destaquem *Cel rebel* (2020) i *La sensualitat del silenci* (2021) guardonats, respectivament, amb els premis Rosa Leveroni de Cadaqués i el Vicent Andrés Estellés.

A ENHEDUANNA

*Jo, que tants sovint vaig seure triomfant
vaig ser expulsada del santuari
Enheduanna*

Primera veu,
flama en el fang,
obrint la nit
amb el càlam
vas alçar els déus,
torxa d'Inanna.

Oh, Enheduanna!,
el traç del cor
fixava el do:
creares himnes.
Mai més el món
no callà.

MARINA TSVETAIEVA

-La casa és dins meu.

Marina Tsvietàieva

Com s'envola el capell
del meu desig!

Que alt el faig voleiar!

Vull l'inhabitual,
el goig de l'irracional,
tot l'inimaginable
que viu en el desconegut.

Que voli el meu capell,
vers el que mai escoltaré,
el que mai se'm dirà.

Que voli, amunt, amunt!,
amb el plaer i el dolor
cap al miracle de l'instant.

Allà on la claredat i la fosca
són inseparables amants
de la transfiguració.

VÍCTOR CATALÀ

*Lo gran garrot al puny,
al llavi sec un mot de prec o gruny.*

L'ungit

Víctor Català

Et vaig conèixer reclinada
al capçal del llit,
amb el color polit dels teus cabells,
la teva camisa brodada
fent joc amb el blanc de la cambra,
acollidora, amb una sobrietat d'ermita.

El que deies et brillava als ulls
mentre les paraules somreien
a la neboda i a l'amigueta,
-així em rebies-,
i respiràvem
la plenitud de la infantesa.

Com embolcallava l'entorn.
La fúria del vent
es filtrava per les finestres
amb l'esmolat xiular
sobre camps i masies,
el ressò del mar ressonant
amb l'onada feréstega.

Tendresa d'una terra
que obria una capsa immensa
de monedes gastades,
figuretes de plom i de terra cuita,
llànties amb la boca plena de sutge.
Fins i tot un flascó
de perfum solidificat,
eixugat pel mateix oratge
de la gola del temps.

L'Empúries de la remor del fòrum.
L'Empúries de les tavernes,
la de les àmfores a vessar de vi;
La del gàrum d'anxoves i sardines,
sal i ferment
covant-se a la factoria
de la ciutat.

Claror grega i romana
on Asclepi vetllava la salut
ja no soterrada,
sinó la de la ciutat desperta,
que ens observava
des de l'ampla vitrina
de casa teva.

Jo no sabia del teu do
arreberat a l'Escala,
de l'alquímia empordanesa
que destil·lava el teu llenguatge.
No sabia que eres l'escriptora
que encenia ferides amb la ploma,
udolant paraules
arrabassades a la tramuntana.

Desconeixia que el teu nom
a més de ser la tieta Caterina
de la meva amiga Montserrat,
era també el de Víctor Català.

La dona amb qui més tard
vaig sentir renegar el pagès,
la falç en la suor dels camps,
l'espetic de l'arri sobre la burra.
El respirar d'un món
amb crostes a l'ànima.

La dona que sembrava
a les pàgines el llenguatge de les àvies
perquè hi florís la saba.
La que ens portava a terratrèmols
de tendresa i dolor.

Res de consol.
Res de cadira tova.
Paraula esquerpa,
paraula que sagna la falda.

(Inèdit)

AL BELL INSTANT ANDROGIN

A l'instant masculí,
a l'instant femení,
al bell instant androgin
dono gràcies.

Gràcies per la lava fètil
que ha fet créixer el poema,
pel la cascada brogent de colors
que ens enxopa de plenitud,
per la música que ens capbussa
al gorg profund de l'esperit,
per la dansa que du l'emoció
entre els vels del seu cos,
pel cant que revincla en el buit
el sospir guanyat o perdut,
pel crit de la matèria
entre les mans enamorades.

Gràcies pel plaer
de la dona, de l'home,
per l'impuls del tots dos alhora.
Pel sentir de la seva absència
que respira altre cop
amb la nostra nova presència.

Per la llum que va esculpir uns ulls,
pels ulls que esculpiren la llum.
Perquè en fondre's aquesta llum
amb els ulls nostres, neix el nou instant:
Unió de les dues memòries.

Beuratge, Ed. Trípod, 2024

ASSAIG I ESTUDIS LITERARIS

Maria Aurèlia Capmany, «Contra qui lluita la dona (1976)». *Jornades Catalanes de la Dona* (Secretariat de les Jornades, 1977, p. 472-477).

Tria i lectura de Pilar Godayol. Catedràtica de la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.

Esriptora, traductora i activista antifrancuista, Maria Aurèlia Capmany (Barcelona, 1918-1991) va pronunciar aquest discurs a les Jornades Catalanes de la Dona de 1976, a l'última sessió de la novena ponència, dedicada al «Feminisme». Com revela aquest text, Capmany apostava per «la línia Barcelona o tercera via», predominant al congrés, que defensava la doble militància i el socialisme.

Que la dona té un front de combat, d'això ningú no pot dubtar-ne. La dona protesta contra una alienació. I la seva protesta és quasi unànime.

Quan diem alienació no ho diem de passada. La dona viu alienada perquè viu en un univers on prevalen uns valors que no li són propis, i per tant la seva pròpia realitat com a dona és producte dels valors que utilitza la masculinitat.

La dona no pot lluitar des de fora d'aquests valors, des d'una frontera clarament delimitada, en contra d'aquests valors perquè l'alteritat, aquest món des del qual la dona hauria de començar la seva lluita, no existeix.

[...]

La dona ha de refusar precisament el paper de dona passiva, sofrida, dolorosa, despullada de tot valor civilitzat, dependent, miserable, ignorant i, en definitiva, marginada. La dona ha de provar que l'única cosa que la diferencia del mascle és el sexe, i encara, en el seu comportament sexual, ha de demostrar que el paper de dona, passiu, sofert, masoquista, és un paper imposat, i d'aquí ha de sorgir una nova sexualitat que modificarà el comportament de la dona i, en conseqüència, el de l'home. Precisament perquè la dona és una persona, el seu plet no és aïllat, no és solitari. Des de dintre de la societat mateixa, prenent els seus valors útils, refusant els valors opressius, ha de construir un món nou, on els papers d'home i dona siguin nous.

La dona no aconseguirà res si no comprèn i accepta que la seva lluita no és una lluita a favor de la dona sinó a favor d'una persona oprimida, utilitzada, injustament tractada i precisament per això, quan arribi a aquest convenciment farà causa comuna amb totes les reivindicacions justes de la terra, les laborals, les nacionals, les racials.

La dona que no senti amb la mateixa força les reivindicacions obreres, les reivindicacions nacionals, com les mateixes d'ella com a persona, no fa més que una dansa pintoresca que fa el joc a la dreta i que pot derivar fàcilment en agraïda propaganda per fomentar el confusionisme que és el terreny abonat de tots els feixismes.

I cal no oblidar que amb el feixisme no hi tenim res a fer. Si al feixisme li calguessin més definicions el podríem anomenar el paroxisme de la fal·locràcia. La primera, primària, necessària condició per a la nostra alliberació és l'ús de la llibertat, és la instància democràtica.

La dona ha de lluitar contra totes les formes residuals de la cultura fal·locèntrica i la primera d'aquestes formes residuals és el paper de la dona com a paper diferencial, com a femení. Hem de lluitar per l'aparició d'un ser nou que és la persona, sigui del sexe que sigui.

**Teresa Pàmies, «Catalana i dona»
Avui (25 de març de 1978)**

Tria i lectura de Montserrat Bacardí. Catedràtica de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Teresa Pàmies (Balaguer, 1919-Granada, 2012) va viure la militància comunista des de la infantesa. Després d'un exili de trenta anys, en tornar a Barcelona, el 1971, va publicar una cinquantena d'obres de gèneres diversos. En contra de l'ortodòxia marxista de l'època, sempre es va definir com a catalanista i feminista, com revela aquest article de l'*Avui*.

L'altre dia vaig anar a visitar l'exposició del llibre català a la Fundació Miró. Em vaig aturar davant un quadre d'honor on eren inscrits els noms dels escriptors catalans morts, a Catalunya, del 1939 ençà. No podien trobar-s'hi tots per raons d'espai, és clar, però mireu quina casualitat: no hi figurava cap dona, ni Caterina Albert (Victor Català) ni Aurora Bertrana ni Clementina Arderiu. Per què s'oblidaren de dues novel·listes i d'una poetessa tan importants? Vull creure que l'oblit no fou premeditat, sinó el reflex d'una mentalitat que, per inèrcia, només recorda les dones quan les necessita. [...]

També Catalunya ha tingut i té dones eminentes. No reclamen homenatges, és ben cert, però si els homes que han destacat tant o menys que elles figuren en quadres d'honor, per què en són excloses? La dona catalana, doncs, està condemnada a l'anonimat. [...] Per a l'home el pedestal; per a la dona la fossa comuna. [...]

Que pesades som, oi? Quina llauna de feministes! Doncs sí. Discriminades o no, ignorades o no, continuarem aportant tot el que puguem al redreçament de la nostra nació. I continuarem cridant. [...]

No es tracta de provocar una guerra de sexes, sinó d'abordar correctament el combat històric que tenim plantejat dones i homes. Si una de les parts de la societat és menystinguda –sigui femenina, sigui masculina–, no hi haurà democràcia, ni justícia, ni progrés socioeconòmic i, a la llarga, la guerra de sexes fora inevitable. Ja no és una qüestió de feministes caps de trons. Ni la dona «innominada i obscura» accepta resignada el paper que li ha imposat el poder masclista. Encara se la pot condemnar a l'anonimat mentre els homes s'ofereixen medalles i es reparteixen endolls, però ja no se la pot fer callar. I si a més de parlar crida, i si a més cridar actua per alliberar-se, guanyarà el seu lloc en la història escrita, amb nom i cognoms.

Montserrat Roig, «Del ‘Ja no’ a l’encara no’». *Digues que m’estimes encara que sigui mentida* (Edicions 62, 1991, p. 80-81).

Tria i lectura de Laura Huerga. Editora.

Escriptora i periodista, feminista i militant antifranquista, Montserrat Roig (Barcelona, 1946-1991) va assistir a les Jornades Catalanes de la Dona de 1976. En aquest escrit exposa que, malgrat el treball arqueològic fet fins ara, les dones encara no ens hem alliberat «de la mirada masculina» i, per això, la nostra mirada, encara «segueix sent bòrnia».

Una vegada vaig trepitjar uns ulls de dona. Uns ulls mig esborrats per centenars, milers, de petjades, per la pols, pels vents, pels anys, en un antic mosaic armeni que hi ha prop del temple hel·lenístic de Garni, a l'indret on foren immolades moltes donzelles en honor dels déus d'Urtu. Eren uns ulls sense nas, sense boca. Uns ulls de dona que miraven el món des del terra i que semblaven demanar ajut. Devien veure, aquells ulls de dona, figures perpendiculars, allargades, distorsionades. Però tots els ulls creuen veure la realitat. I la finestra que jo veig des de la cambra on escric aquest paper no té unes formes més reals que la finestra que veu la formiga que s'esquitlla ara per un forat.

La crítica alemanya Sigrid Weigel diu que les dones hauríem de mirar de cua d'ull, que permet una mirada estreta i concentrada i, alhora, vagarejar amb l'altre ull per tot el món. Podríem dir que la primera mirada pertany al “ja no”, mentre que l'altra és l’ “encara no”, i l'única manera de no tornar-nos boges és aprendre a mirar en dues direccions divergents al mateix temps. Però més que la mirada guenya, o la de cua d'ull, m'agrada la mirada bòrnia. Això vol dir que,

en un ull, hi duem un pedaç, i això ens permet seguir mirant cap endintre, escoltar la nostra veu, la no expressada o no admesa com la Gran Veu, la dels Sacerdots que regeixen els cànons a seguir, tant a la crítica com a les universitats, mentre que l'altre ull mira cap enfora, vola lliure, activament, sense ulleres fosques, ni càmeres, ni binocles. L'ull que mira cap enfora s'ha escapat del tema, ensopit, redundant, de la dona. L'altre, passa comptes. No podem ocultar que “encara” duem un pedaç.

Maria-Mercè Marçal, «Entre dones» (1995). Sota el signe del drac. Proses 1985-1997 (2004), Proa: 201-202.

Tria i lectura de Lluïsa Julià, assagista. Professora-col·laboradora a la Universitat Oberta de Catalunya.

Maria-Mercè Marçal (Ivars, 1952-Barcelona, 1998), poeta i feminista, també és una assagista de referència. En aquest text descriu el seu periple pel coneixement de la història de la literatura lèsbica escrita per les dones. Un camp d'investigació i de vivència personal que Marçal recorre amb les poetes i escriptores citades per constituir-ne una primera genealogia.

L'any 1929, en Una cambra pròpia, Virginia Woolf escriu sobre la necessitat d'una literatura que revelés “l'ampla cambra on ningú no ha estat”. L'espai de la relació entre dones.

Evidentment Virginia Woolf no es referia només a les relacions estrictament eròtiques, sinó que, en tot cas, aquestes quedaven incloses en un marc més general, dins del qual molt sovint són difícil de destriar els límits i les veritables implicacions. Com diu Adrienne Rich cinquanta anys més tard, “tot el que no és anomenat, no descrit en imatges, tot el que s’omet en les biografies, el que es censura en els epistolaris, tot el que es disfressa amb un nom fals, el que s’ha fet de difícil abast i tot allò que està enterrat en la memòria perquè s’ha desvirtuat el seu significat amb un llenguatge inadequat i mentider, es convertirà no només en el que no s’ha dit, sinó en l’inefable: allò que no pot ser dit”. I afegeixo ara: i si una de les funcions del llenguatge i de la literatura és donar sentit, articular allò que prèviament era balbucejant i desestructurat, ordenar l’experiència arrencar-la del caos i oferir miralls on reconèixer la pròpia vivència elaborada, hem de concloure que una experiència convertida en “inefable” es veu privada així de tota dimensió simbòlica i cultural i, per tant, condemnada, no només a la invisibilitat i a la mudesa sinó fins i tot, en un cert sentit, a la inexistència. Val a dir, de tota manera, que hi ha hagut esclatxes al llarg de la història, i progressivament més, per on s’ha filtrat la paraula sobre l’amor i les relacions entre dones. I parlo de l’amor i de les relacions en general, i no només de l’amor estrictament “lèsbic”, que si bé té la seva especificitat, de fet participa també, més intensament, d’una problemàtica general que comença, segurament, amb la negació i la invisibilitat en la nostra cultura del vincle mare-filla. De fet, el nom lesbiana i l’adjectiu sàfic-sàfica amb què a vegades és eufemitzat, tenen curiosament un origen literari, com és ben sabut: al segle VI aC Safo de Lesbos posa el llistó molt alt per a qualsevol altra poeta posterior. Tot i els intents de minimitzar l’abast dels seus textos, és evident que s’hi reflecteix un món de relació

afectiva intensa i sensual entre dones. Potser aquesta era l'única poesia sobre el tema que havia llegit quan vaig escriure els primers poemes que reflectien l'amor entre dones, en un llibre no estrictament "lèsbic", Bruixa de dol. Més endavant, en vaig conèixer alguns altres, pocs, de la mateixa Adrienne Rich i, sobretot, els de Renée Vivien, que havien de tenir unes conseqüències literàries força més visibles. I alguns poemes "ambigus" de Maria Antònia Salvà. Pel que fa a la narrativa, recordo el Te deix, amor... de la Carme Riera i potser més endavant una narració de Caterina Albert, Víctor Català, Carnaval. Amb aquest escàs bagatge literari —comparable només en la seva poquesa al que tenia quan vaig escriure sobre l'experiència de la maternitat— em vaig llançar a escriure sobre una experiència que, en un determinat moment, va trasbalsar tots els meus esquemes anteriors.

La figura de Maria Verger Venyanyol (1892-1983)

Presentada per Isabel Graña: Poeta, arxivera i gestora cultural. Doctora en Filologia Catalana, és experta en la literatura de Mallorca.

Maria Verger Ventayol (1892-1983) va ser escriptora, bibliotecària i la primera arxivera municipal de l'Estat. La seva vida es va convertir en una lluita incessant contra les privacions d'una societat patriarcal que no havia previst que una dona estudiés i exercís una professió.

Maria Verger Ventayol va néixer a Alcúdia l'any 1892, el mateix any que Victòria Kent, Luisa Cuesta, Alfonsina Storni, Juana de Ibarbouru, Dujna Barnes, Roser Matheu, Carlota Pereira de Queirós, Margarida Comas, Carme Montoriol, Aurora Bertrana, Maria Ibars, Mercedes de

Acosta, Dolors Batlle, Teresa Campañà, Lola Anglada, Pearl S. Buck i moltes altres. Totes elles eren dones amb aptituds, capaces i decidides a formar-se per esdevenir ciutadanes i exercir els seus drets, dones modernes i que van optar per un estil de vida que definia la modernitat del nou segle. Maria Verger i Ventayol va ser una més, i en aquest context i amb les seves circumstàncies personals, va ser capaç de canviar el seu futur.

La història de Maria Verger exemplifica les dificultats a què s'enfrontava una dona sola en una societat eminentment patriarcal. Verger no es va conformar amb el que la seva família i la societat del moment dictaven que havia de ser la seva vida; va lluitar per sortir-se del guió establert i va pagar un preu molt alt pel seu desclassament. Tampoc no es va conformar amb allò que els altres consideraven que havia de ser la seva feina, ni com havia d'exercir-la, i aquesta actitud rebel li va comportar no pocs problemes en el món laboral. Tot i això, aquest fet no va minvar en absolut el valor de la seva tasca com a arxivera i bibliotecària.

En contra de la voluntat de la seva família va viatjar sola a Barcelona l'any 1918 per iniciar els estudis l'Escola de Bibliotecàries. La seva passió pel coneixement, els llibres i la lectura s'acabaran convertint en el seu modus vivendi l'any 1921, amb la sobtada mort del cap de família. L'any 1923, de la mà de Pere Salom i Morera, poeta i alcalde de Terrassa, inicia la seva carrera laboral com a arxivera municipal i responsable de les biblioteques de la ciutat en un ambient laboral que s'enrareix ràpidament amb l'adveniment de la dictadura primoriverista. Després hagué de patir també les revoltes anarquistes, la guerra i el franquisme que van deixar el seu rastre a l'Arxiu Municipal de Terrassa, també en l'ànim de l'arxivera que no només se les hagué de veure amb els cacics falangistes de torn, sinó

també amb el rigor que no només se les hagué de veure amb els cacics falangistes de torn, sinó també amb el rigor de l'Església Catòlica enmig d'un embull de mala gestió municipal que l'acaba esquitxant i del qual n'esdevé el principal cap de turc.

Com a escriptora va destacar especialment durant els anys vint i trenta del segle XX, amb tres poemaris que s'inscriuen de ple en l'estètica de l'Escola Mallorquina. També és autora de dues narracions curtes i una novel·la inèdita en castellà i un llibre sobre la casa de la maternitat de Barcelona i altres escrits tècnics sobre arxivística.

Les seves relacions literàries no es van limitar a Mallorca i Catalunya, va establir llaços amb potes castellaneres i americanes com ara Concha Espina, Maria Luz Morales i Gabriela Mistral.

Del seu pensament cal destacar la preocupació per la formació de la dona i un feminisme conservador que l'acosta inicialment al cercle intel·lectual de Carme Karr, però que ella fa derivar cap a un feminisme de caire humanista i idealista que la durà a intentar diversos projectes periodístics i editorials on volia reunir les dones (intel·lectuals i escriptores) amb independència de la seva llengua d'expressió i la seva ideologia.

Meri Torras, «Entravessaments de gènere: una cartografia de regeneracions i degeneracions», fragment pertanyent a la ponència del I Congrés Internacional de la Literatura Catalana de la Posmodernitat.

Llegit per Meri Torras, professora titular de la Facultat de Filologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El terme *re-visió*, entès alhora com una mirada detinguda amb voluntat d'actuar però també com un tornar a mirar insistent, seria tal vegada el més apropiat i propi per actuar de paraigües per a les propostes feministes *tout court* i a casa nostra no és diferent. [...] De fet, la partícula *re-* es fa especialment present en les propostes feministes: recuperar obres i autories oblidades, rellegir els textos altrament –qui diu això diu també reinterpretar-los en funció d'una valoració distinta, en repte amb la que sosté el cànon– per arribar a una reescriptura que visibilitza allò que ha romàs ocult i fa sentir les veus que no se senten.

Les veus que no se senten és un sintagma que dec a Montserrat Roig: «La tradició de narrar, que tant agrada a les dones que no escriuen, ha estat el suport de bona part de la literatura escrita per dones. Narrar necessita d'un tempo diferent i, també, d'una capacitat d'escoltar les veus que no se senten» (Roig, 1991: 77), escriu. No hi ha res a l'obra d'aquesta autora barcelonina que no pugui ser considerat, al meu entendre, feminista. Hereva i amiga d'una figura tan preeminent i extraordinària com Maria Aurèlia Capmany, Roig sembla contemplar la matèria dels seus textos des de la mirada bòrnia que ella mateixa va descriure a la mena de testament literari que és l'esplèndid assaig *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*: [...]

La teòrica i crítica Christina Dupláa va mostrar-nos, a *La voz testimonial en Montserrat Roig*, que l'obra sencera d'aquesta autora –això comprèn la literària i la periodística– pot ser llegida com una pràctica nostrada del gènere *testimonio*, en tant que malda per donar compte d'una realitat pretesament esborrada, sotmesa a tatzadura (si em permeteu el barbarisme): la llengua i la cultura catalanes, les persones exiliades, les dones i altres persones subalternes, la població catalana als camps d'extermini dels nazis, els personatges que entrevista Roig als espais televisius... tot es pot llegir al servei de testimoniar una existència efectiva i tornar-la a posar en el mapa, el de la història i la cultura certament, però també el dels afectes, d'allò que es pot veure, sentir, entendre i estimar. D'altres crítiques han arribat posteriorment per agafar el relleu a la investigadora de Darmouth College, com és ara Maria Àngels Francés que ha treballat sobre l'obra de Montserrat Roig o Mercè Picornell, a qui devem moltíssimes coses, entre elles no només de Roig sinó també una lectura dels textos de Teresa Pàmies des del vessant del testimoni.

Tanmateix, aquesta doble pinça Roig-Dupláa o Dupláa-Picornell/Francés, em permet molt breument trencar una llança a favor de la tasca d'aquelles persones que han gosat poder llegir com a feministes i han forjat una crítica feminista catalana al llarg del període històric que concerneix a aquest volum crític. Algunes d'elles –com Pilar Godayol o Montserrat Bacardí– participen en el congrés, d'altres com Eulàlia Lledó, Montse Palau, Isabel Segura, Maria Campillo, Lluïsa Julià, Maria Àngels Cabré, Neus Real o Maria Antònia Massanet (per citar alguns noms, de generacions i aproximacions diferents) podrien contribuir-hi amb aportacions de perspectives feministes, i d'altres, prematurament desaparegudes, com David Vilaseca, Francesca Bartrina o la mateixa Dupláa, no hi

poden ser o hi són perquè les anomenem; i a elles, com a totes les altres, els agraim la feina i el compromís que, personalment, m'ha fet sentir que no estava tan sola –sobretot en moments i contextos menys benvolents per a una crítica feminista catalana–. [...] Escriure i llegir en català ha estat i és encara un gest polític que s'articula sovint interseccionalment, com la divisa marçaliana –*a l'atzar agraeixo tres dons...*–, amb uns dons que són, en sentit filosòfic, uns *donats* (atributs rebuts que no podem canviar) i que, no obstant, convertim en *regals*, i això és possible sobretot perquè aquests dons també poden i han d'articular-se políticament com a *habilitats* per dur a terme determinades accions que, aquesta és la gràcia, sí ens permeten incidir i transformar aquests *donats*.

Teresa Iribarren: *L'ecosistema Lectures resistents: llegir diferent per transformar el món*

Llegit per Teresa Iribarren, catedràtica de literatura catalana de la UOC, on dirigeix el Grau de Llengua i Literatura Catalanes, i membre del grup de recerca GRESOL. Universitat Oberta de Catalunya

Gràcies a l'esforç tenaç de les feministes que ens han precedit, hem après a identificar violències naturalitzades i a emprar nous mots per designar-les. Hem après a desobeir mandats que envigoreixen l'antic ordre patriarcal i a reconèixer-ne les guardianes coadjuvants. Hem deixat de contemplar el masculí com a neutre i universal. Hem après a impugnar l'androcentrisme dels ensenyaments rebuts. Hem après a desaprendre. Dit a l'antiga manera: hem deixat de combregar amb rodes de molí.

Per desmantellar narratives i imaginaris arcaics, i erradicar la criptoginia —uns reptes tan feixucs com estimulants—, ens hem dotat del bagatge intel·lectual i afectiu del llegat feminista. Inspirades en la seva valentia i perseverança, i com elles ja van començar a fer, avui llegim i escrivim de manera ben diferent de com ens van alligonar a l'escola.

Un far en aquest sentit ha estat Judith Fetterley, autora de *The Resistant Reader* (1978). Fetterley ens convida a rebutjar els codis androcèntrics imposats històricament en la interpretació dels textos i a convertir la lectura en un acte d'emancipació intel·lectual, sobretot per a les dones. Aquesta *lectura resistent* ens permet anar més enllà de la superfície textual per interrogar les relacions de poder que s'hi plasmen. Quan creuem els postulats de Fetterley amb la mirada del feminisme interseccional, podem detectar fins a quin punt, en una obra literària embolcallada amb una traça estètica més o menys captivadora, s'hi encavalquen distintes representacions de violències exercides contra dones i nenes.

En vistes del retrocés al qual estem assistint en relació amb els drets de dones i nenes en molts llocs del món i, alhora, davant de l'evidència que l'aplicació de la perspectiva de gènere ens permet fer lectures més riques i emancipadores, els membres del Grup de Recerca Sobre Literatura (GRESOL) de la UOC hem actualitzat i envigorit el marc crític de la lectura resistent. I ho hem fet posant a l'abast de tothom —de la comunitat acadèmica, dels agents compromesos amb la promoció de la lectura i de la ciutadania en general— l'ecosistema *Lectures resistents* (<<https://lecturesresistents.cat/>>). Aquest portal web allotja una constel·lació de continguts textuals i audiovisuals per aprendre a llegir amb perspectiva de gènere. A més, per posar fi a la violència

simbòlica que suposa la criptogínia, publiquem en accés obert un creixent repertori de lectures resistents principalment d'obra d'autora en format pòdcast, disponible a totes les plataformes.

El projecte Lectures resistents es fonamenta en una premissa clara: la literatura no és un mer objecte d'esbarjo estètic, sinó un camp de disputa d'imaginari amb un alt potencial polític i pedagògic. En la representació de personatges, geografies i temporalitats en una imbricació complexa, la literatura genera narratives que reproduïen i recreen pressupòsits ideològics; per això trames, perspectives i altres estratègies narratives, poètiques i dramàtiques afavoreixen determinades visions de les violències. Per tant, els textos literaris tenen la capacitat tant de reforçar discursos hegemònics sobre les violències masculistes com de generar imaginari innovadors respecte de les estructures que les han fet possibles. La lectura des d'aquesta òptica permet fer evidents les resistències que tal vegada apareixen al text, per part de personatges subversius, que no acaten els dictats masculins dominants, i que prefiguren escenaris postpatriarcals i postviolents. Activar aquestes lectures ens permet, doncs, qüestionar la visió implícita de les violències i alhora albirar nous escenaris de convivència reparadora, igualitària i més justa en el món factual.

Us convidem a visitar el nostre portal Lectures resistents.

NARRATIVA

De la vigència i la persistència de la narrativa rural: de Caterina Albert a l'actualitat

Tria de textos i comentaris: Lola Ribelles i Eulàlia Lledó

Caterina Albert (1869-1966). *Solitud* [1906]

Solitud. Barcelona: Edicions 62, 2008

La Mila passà deu o dotze dies en plena ubriaguesa de dona: netejava. Amb les portes i finestres de la casa franques a tots els vents, i ella amb les faldilles a mitja cama i els cabells esvalotats, no parava de quan eixia el sol fins que era nit negra.

Ho havia trobat tot com un establa; les parets no emblanquides de molts anys, eren plenes de ditades, de noms, de dibuixos matussers, de desvergonyiments dels visitants que hi pujaven en diades d'aplec; les aranyes senyores i majores a una cana pel damunt d'en terra, filaven suspeses dels cairats i teixien raconeres de teranyines en tots els angles; al sol hi havia una capa d'engrut que no se sabia lo que amagava a sota, i els fustatges, arreu, demanaven un bon riboteig per mà del fuster...

En aquell parament de netedat tota la casa hi feia prou bon paper, mes lo que sobreixia dels alts era la cuina, i dels baixos, la capella.

A la Mila lo que més l'espantà, de moment, fou la cuina, perquè era on havia de raure més.

¿Qui seria capaç d'esclarir-les aquelles parets i sostres tan afumats? ¿Quin braó trauria el pa de llot endurit de l'aigüera? Qui podria tornar el llustre al bé de Déu d'aram i llautó que penjava esgarriadament dels claus, menjat de verdet i pics de mosca sota la crosta de la pols...?

[...]

La Mila decidí anar amb regla, de lo més passador a lo més difícil, començant pels alts i acabant pels baixos; i no es ficà en la capella fins que tot lo altre va estar tan curós i endreçat que, segons el Pastor semblava que els angelics hi haguessin passat la llengua.

Però així que escombres i esteranyinadors començaren a regnar-hi, en aquella capella, s'hauria dit que la muntanya s'esfondrava. Els sants tremolaven en llurs altars, les rates fugien esparverades de tots cantons, queien trossos de motlures corcades, es migpartien cames i braços de cera... I enmig de l'enrenou i de les espesses nuvolades de pols ofegadora, es veia la Mila moure's i bracejar ardidament, resseguint-ho tot i no perdonant recó ni forat. La febre de la neteja l'havia presa tan follament, que sentia una excitació voluptuosa, entregant-se de ple a aquell gran tragí revolucionari.

Maria Barbal (1949). *Pedra de tartera* [1984]
Pedra de tartera. Barcelona: Edicions 62, 2024

Quan vaig voltar per la casa, allò que més em va sobtar eren les teranyines pertot. Vaig entendre que tia s'havia fet vella de debò. Passaves a la cuina i al raconet del sostre ja es veia el borrisol d'ombres com un espieta. En entrar a la cambra nostra, meua, i en atansar-me al capçal, uns petits braços s'enganxaven al damunt dels meus. Eren unes llargues teranyines que guitaven el llit fet...

Arribava a la llinda i pensava que no hi éreu. Em posava a tremolar de pena i de ràbia. No m'he vist en cor de fer les passes endins, em va confessar tia.

Amb una escombra vaig començar a treure-les i, sovint, les aranyes s'efugaven de la seva xarxa amb un esbojarrament de sorpresa. I jo, de seguida, amb la mateixa escombra, pitjava un camí o dos posant-hi tota la força, fins que ja no es movia res de sota, com si l'aranya hagués estat una visió que ja s'hagués esvait.

[...]

Aquella neteja va ser per recordar. No volia deixar racó per furgar, com si em fes por que els polls d'evacuades poguessin haver saltat cap a les parets. Em semblava que a la nit, alguns ulls, per xics que fossin, podien espigar el nostre son.

Vaig enfadar-me amb les nenes perquè volien passar només amb una rentada per parts, i jo vaig alçar la veu dient que calia alguna cosa més que una esbandida després del que havíem passat. Elles se'm miraven amb uns ulls rodons de sorpresa que jo veia que s'anaven tornant de compassió. [...]

Jo també vaig acatar aquella neteja de cap a peus, delerosa com si m'hagués embrutat el cos de sang i de por i de misèria, i acabat aquell bany no n'hagués de quedar gens. Per aquell temps semblava que no comprenia que el mal no era a la pell ni als cabells ni a les ungles. I quan em vaig veure aquell cos tan prim amb els pits xics amb els mugrons espantats, vaig tenir un pensament interessat, que no tornaria a sentir joia ni plaer, i, encara, que les persones, ben mirat, érem ben poca cosa i que moltes hores pensem que qui sap què som.

Acabada la recosida i l'esvalot, tia no em va permetre més estrenes ni jo les volia. Havia quedat descarregada. Sabia que era una altra Conxa, com si en un mes i mig hagués viscut un tarter d'anys.

Anna Dodas (1962-1986). «La ciutat del delta» a *Capvespres de foc i grana* [2018]

Capvespres de foc i grana. Figueres: Cal·lígraf, 2018

Un moment li semblà veure la ciutat capgirada en un camp llunyà, però no hi havia manera de fer que el camí hi anés. Es ficà pels relliscosos marges que vorejaven els arrossars, i les garses se n'apartaren amb cautela. Patinà un cop i el peu li anà a parar al camp; l'aigua se li filtrà pel capdamunt de la bota. Dues garses imperials aixecaren el vol per precaució de tan inhàbil gavinot. Enfangat ja, decidí abandonar les voltes quadrades a què l'obligaven els camps i xipollejà pel mig dels arrossars. Cobert fins als genolls per l'aigua, notà com se li entumien els peus i les cames. El fons dels camps era tou i enganyós, ple de tiges d'arròs. Va caure un parell de vegades, i va quedar moll de cap a peus. La ciutat continuava penjada tan lluny com al principi: com més ell caminava, més reculava ella sense

arribar a moure's de lloc, com en un malson.

No sentia ja el fred, la humitat. Anava totalment xop, però no notava cap calfred, cap esgarrifança. Trobà que era un gust caminar per l'aigua, i s'entretingué al mig d'un camp a observar al seu voltant: les elegants garses hi tornaven a ser, confiades, cedint a la màgica temptació de mirar sense fer. Tot, fins allà on es veia eren miralls. Ni un soroll avui no torbava la tranquil·litat que hi planava. Aviat oblidà la ciutat inabastable. Havia de caminar molt lentament pels camps per no trencar el silenci. Els seus peus anaren perdent el calçat, buscant la suau carícia de l'aigua. S'aturava sovint, mirant el seu voltant sense curiositat però amb amor: el màgic paisatge de sempre, el seu paisatge.

El camp on era ara estava ple d'ocells, hi havia una garsa imperial aguantant-se amb una sola pota. Ell ho provà i es trobà en una postura comodíssima. S'estigué així, un peu a l'aigua, l'altre arronsat, fins que li vingué gana. Recordà la imatge d'una fruita rodona en un arbre despull, però n'havia oblidat el nom, tots els noms oblidava. Buscant alguna cosa comestible abaixà la mirada al llis mirall que engolia els seus peus, i es veié, perfectament equilibrat sobre una pota rosa, el plomatge blanc, el coll llarg i estilitzat, el bec vermell i uns ulls fixos en el seu reflex, cercant algun peix, confiats, perfectament feliços.

Mercè Ibarz (1954). *La palmera de blat* [1995]

La palmera de blat a Tríptic de la terra (La terra retirada, La palmera de blat, Labor inacabada).
Barcelona: Anagrama, 2020

A la llum del sol ponent, el Tossal Rodó era com una enorme nau extraterrestre, tant per la forma, quan la nau encara es confon amb el sot que ha fet en posar-se sobre la terra, com per la llum vermella que el sol caigut enviava des de l'horta cobrint un radi en el cel que en els extrems s'obria a colors secundaris (taronja, violeta) com en un decorat de Minnelli (en el millor dels casos). Irene respirava de pressa. Per mirar-se el ponent va triar el presseguer que ara vivia on abans hi havia el cirerer del iaio. Després de la mort de Daniel en aquell punt exacte, al presseguer li havien rebrotat, empeltats, branquillons d'olivera que resistien des de molt abans del cirerer. Un arbre mestís i rebel.

—¿Tu creus que és un indicati, Daniel, que les trumfes són un indicati? ¿O que potser ho és aquest arbre, un arbre que és de tot: olivera, cirerer, presseguer, rebrot d'olivera? Ha de ser l'arbre que el Xapa em va dir que el iaio es va mirar una estona el dia que va venir a despedir-se de la Cova, no n'hi deu haver d'altre en tota la Cova que lligui tan bé el passat i el present. És teu, Daniel; ets tu.

Un corb volava baix prop del mas. Només un, corb despistat de la colla, corb perdut o potser corb enyorat.

Avui hem enterrat el iaio Andreu, ja ho deus saber. Un dia estrany, carregat de canvis. ¿Saps, Daniel? El Tossal Rodó té ara la base pelada. Del tot. ¿Te'n recordes, de tots els presseguers que hi vas plantar? No en queda ni un. Ara hi ha bancals de terres retirades, sense produir. I

al món segueixen la guerra i la gana. Primer vinga plantar, després deixar-se mercadejar per la fruita, fa poc la superproducció, ara la retirada de terres. Només faltava això. Si visquesses m'ho podries explicar, Dani; els de la teua edat hauran de tenir les claus d'aquesta nova porta en el temps. Sempre t'havia cridat l'atenció com havien passat els llauradors a ser pagesos i de ser pagesos a ser agricultors, si era una qüestió de noms o de treball i de propietat. Daniel, que soca que era.

Havia cregut que a la Cova potser trobaria alguna resposta a les preguntes que el seu cap es feia sobre la mort del iaio; i el paisatge i la terra, el presseguer i el corb, solitaris, no feien altre que posar-li més preguntes, no sobre el que ja havia passat, sinó sobre el que li passaria a la terra demà. Enllà dels Monegres només quedava un raig vermellós; el Tossal Rodó dormia.

Irene acaricià l'arbre. Només estava segura de la veu de Daniel.

Carlota Gurt (1976). *Sola* [2021]

Sola. Barcelona: Edicions 62, 2022

He obert totes les finestres, el balconet de la sala, les portes. El mas ha quedat metrallat per la llum. El sol travessava la casa com les espases perforen la caixa trucada d'un prestidigitador, i jo era l'escollida amb qui s'havia conxorxat per perpetrar l'engany de la màgia. Una torrentada d'aire ha escombrat la pudor d'humitat. La primera part ha sigut la més odiosa: la pols. En les parets altes dels mobles —el xifonier, la vitrina de la quincalla— s'havia convertit en

una capa de ronya solidificada pel temps. El temps que tot ho fa sòlid i ronyós. M'hi he abraonat amb determinació, raspall en mà, i a cada passada n'arrencava uns encenalls momificats, que potser encara contenien restes de pell meva de quan tenia sis anys, o pestanyes del pare —quants desitjos malaguanyats—, o pels de les celles de la mare de quan se les depilava amb el mirallet tota tibada a la taula del menjador, o qui sap si burilles del nen aquell (Llorenç, Lluç?) que de vegades m'encolomaven perquè tenia la mateixa edat i es passava l'estona furgant-se el nas. Fregava amb passió, els dits per moments s'enrampaven d'aferrar el raspall amb tanta força, sentia que m'estava fregant l'engrut dels replecs mentals com si m'estigués brunyint els records per fer-los més bonics. Quan he enllestit el menjador, en lloc d'estar més cansada, em sentia amb més energia i més ganes que al principi. He corregut cap a la cuina i el raspall anava sol, i ostres tu, la pica que me la sabia de memòria perquè la mare m'hi rentava el cap amb un cassó d'aigua escalfada als fogons. Si n'érem de bruts abans! Encara té l'esquerda en forma d'ocell, una mica més gran, una mica més obert; jo de petita hi veia un canari com els que tenia la iaia fotuts en aquelles gàbies sempre una mica massa empastifades de cagaradetes viscoses, però la mare deia que no, què dius tu ara! Si sembla ben bé una paparra enorme, i sempre afegia: Ecs, no m'hi facis pensar, nena. I si ens discutíem massa per qui tenia raó, després el pare em deia a cau d'orella que ni canari, ni paparra, que era una oreneta a punt d'emprendre el vol. I quan he acabat de fregar la pica, he pensat que els anys li havien acabat donant la raó, potser sí que al capdavant era una oreneta. [...] Mentre raspallava i passava el drap humit per atrapar la pols que em fugia, no em parava de venir a la ment la imatge d'una Mei minúscula netejant els raconets més recòndits i bruts del cervell. De tant en tant entrava una bufetada d'aire i sentia que tot s'esponjava, el pensament se m'envolava, i vinga la imatge del cervell i de la meva jo-formiga amb el raspallet.

Em deia, Sí, senyora, has vingut aquí a netejar, coi, a netejar la porqueria que se t'ha coagulat a dins igual que aquesta ronya. El temps s'ha dilatat: a les dotze ja havia tret la pols de tota la planta habitable. De moment el celler no el tocaré.

Montse Albets (1977). *Només terra, només pluja, només fang* [2024]

Només terra, només pluja, només fang. Barcelona: Periscopi, 2024

Està fregant el terra de la planta baixa, agenollada amb el raspall. Frega amb ràbia perquè el sabó faci bromera. Als racons s'hi escarrassa encara més. I després la baieta. S'aixeca amb els genolls vermells, no ha pensat en posar-s'hi uns draps a sota, com feia l'àvia: Ha obert totes les finestres de bat a bat perquè s'eixugués bé i ha pujat cap a la dutxa. Fa olor de net. Es mira al mirall amb les tisoires de la cuina a la mà. I comença a tallar. El primer floc que cau damunt de la pica sembla un animaló mort, de tan brut i embolicat. Va esporgant-se el cap sense gaire solta, ara aquí, ara allà i mira els resultats sense moure un múscul...

Eva Baltasar (1978). Mamut [2022]

Mamut a Tríptic. Permagel · Boulder · Mamut.
Barcelona: El Club dels Novel·listes, 2023

Torno a baixar a les corts. En una hi ha un rentador de pedra i també m'ha semblat veure-hi un cossi gran. Pesa com un mort però l'empenyo escales amunt i el faig passar a la cuina. Deu ser de ferro o d'algun metall antic, se m'acut que pot ser coure o zinc. Està ple de teranyines, brut per fora i deslluït a dins. Escalfo aigua en un pot i netejo el cossi amb una tovallola vella i una mica de sabó de plats. Té dues nanses enormes i en descobreixo els reblons, que ben fregats tiren a daurat. No queda impecable però sí prou net. Em trec les xiruques i m'hi tiro a dins. Es podria dir que hi cabo. Asseguda i amb els genolls doblegats, però hi cabo. No podré omplir-lo amb més d'un pam d'aigua perquè no sobreixi en ficar-m'hi, però farà el fet. Estic tan cansada i alhora satisfeta que decideixo estrenar-lo allà mateix. Poso una olla grossa amb aigua al foc i quan bull l'aboco al cossi. Hi afegeixo aigua freda fins que trobo que la temperatura és bona. Em trec la roba bruta dels dos dies que porto cavant i m'hi fico a dins. Oh, oh, oh, oh. M'he escaldat la pell de l'anús, però de seguida es torna insensible. Agrafo aigua amb un cassó petit i me la tiro pel cap. Dec estar tan bruta i empolsinada que em sento impermeable. L'aigua llisca pels cabells i se m'escampa cos avall deixant-hi reguerons que semblen fang. Quin plaer. Quin plaer més estrany. No puc parar de regar-me, com si m'hagués tornat de terra i vinguéss de la sequera i de la fam. Obro la boca, me l'empleno d'aigua, me l'empasso i escupo, tot alhora. M'he deixat el xampú a l'alberg, així que em rento amb un raig de detergent. M'ensabono els cabells i em frego el cos amb el mitjó brut de manopla. Tot seguit decideixo rentar-me amb els dos mitjons, així també es rentaran. Una bromera grisa em puja pel ventre. Em sorprèn trobar sobre la meua pell una

cosa tan brillant, tan recent. Miro d'esbandir-me sense gaire èxit, abocant-me aigua bruta i sabonosa per sobre. Quan m'aixeco per sortir em couen els ulls i el cony. Me'ls esbandeixo amb aigua de l'aixeta i corro a buscar una tovallola i el pijama. Deixo un rastre d'aigua des de la cuina, que travessa el menjador fins a la habitació del fons. M'eixugo el cos i els cabells amb la tovallola i és com si els escombrés. Caic al llit i ric, increïblement satisfeta. Em sento neta, neta com mai. Com deu sentir-se qualsevol després d'haver sortit d'un ventre, després del primer bany.

Irene Solà (1990). *Et vaig donar ulls i vas mirar les tenebres* [2023]

Et vaig donar ulls i vas mirar les tenebres. Barcelona: Anagrama, 2023

Quan la Margarida va tornar al mas, va renyar la Blanca com si no se n'hagués anat. Va dir-li «Bruta, bruta, brutal!» i «Animall!», perquè les dones i els nens havien viscut i dormit i pixat i cagat tot aquell temps a la cuina, «Com bèsties, com feristes, com salvatgines!». La Margarida va arribar amb els ulls bullits com dos ous, una criatura seriosa i sense nom a coll, i un permís del virrei per refer la casa. Va dir «Prou, s'ha acabat!». I tothom va creure. Assenyalava les bigues, les parets negres, la xemeneia, les runes, el que quedava de les escales. Els llits esparracats, les herbotes que creixien dins la casa, les mosques, les cuques, les pellofes, la cendra, el coixinet podrit d'espart. I la Blanca, en Bartomeu i l'Esteve, seguint les seves ordres, van netejar i reparar les destrosses...

Núria Bendicho (1995). *Terres Mortes* [2021]

Terres Mortes. Barcelona: Anagrama, 2023

La Maria va demanar al pare permís per aixecar-se i va descurar la sopa, que ni havia tastat. Vaig decidir seguir-la. La vaig trobar allí, observant en Joan: La mare ni li havia tancat els ulls. De lluny la nena cridava. Cridava molt. La Maria mirava el mort amb el cap inclinat. La llum semblava reflectir només aquella pal·lidesa bruta de mort. De la boca d'en Joan, en sortia negror, com si en l'últim alè hagués expulsat la malenconia de tants anys tristos. La mucositat negra havia tacat els llençols. Tenia un puny tancat i les ungles clavades a la pell.

Sense dir-me res, sense ni tocar-lo, de sobte ella va sortir fora. Jo semblava la gossa, darrera tothom. El camp era sec. L'aire, calent. I el sol daurava les fulles mortes i les vives. Va deixar les sabates sota el marc de la porta i va començar a avançar amb els peus nus. La terra cremava. Els peus li cremaven. Els cabells li cremaven i s'enlairaven i volien fugir dels seus crits, però no podien, perquè ningú pot fugir del lloc que li correspon. Jo tenia ganes de cridar també, però no podia, perquè el meu cos també patia i em clavava les dents sobre el llavi. I va sortir el pare i com jo no deia res. I la Maria cada cop es bellugava més i els seus peus cada vegada saltaven més i la criatura cada vegada cridava més. I va sortir en Pere i la va recollir. La duia en braços com si la Maria fos la criatura. I jo vaig córrer i li vaig atrapar els peus amb força. Els hi premia amb desig irat per aturar la plorada. Volia clavar-li bufetades perquè aquesta vegada no suportava les seves llàgrimes. No plorava per la mort d'en Joan; plorava per ella. Ara sí que es sentia sola, sola de veritat. I eren llàgrimes abraçades amb crits. I la criatura continuava plorant però només la sentia jo.

Quan la Maria es va haver asserenat una mica, en Pere la va deixar anar i amb la mà dreta la va estirar dels cabells i la va estrènyer contra el seu pit. I li deia que no patís, que no morim del tot. Que res no mor mai del tot. I a mi m'hauria fet fàstic perquè en Pere suava molt. I ella ens cridava i ens deia que no ho enteníem. Que sabíem qui l'havia matat i que no ho enteníem. Que l'havia matat qui ens havia matat ja feia anys a nosaltres també. A tots nosaltres. Però jo no sabia qui l'havia matat ni qui m'havia matat ni que jo estigués mort. I la mare va venir i li va fotre una bufetada. I tot es va fondre en silenci, en aire, en terra, en camp.

PEN
català

Des del 1922 protegint la llengua
i la llibertat d'expressió

Canuda, 6, 5è - 08002 - Barcelona

93 318 32 98 - 680 99 05 79

www.pencatala.cat - pen@pencatala.cat

FES-TE DEL PEN